

КОНЦЕПЦІЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

THE CONCEPT OF TRAINING FUTURE TRANSPORT PROFESSIONALS FOR PROFESSIONAL COMMUNICATION

У статті розроблено концепцію підготовки майбутніх фахівців транспортної галузі до професійної комунікативної взаємодії. Визначено поняття «концепція підготовки майбутніх фахівців транспортної галузі до професійної комунікативної взаємодії» – це сукупність авторських ідей стосовно сутності педагогічного процесу, спрямованого на формування готовності майбутніх фахівців транспортної галузі до професійної комунікативної взаємодії, що ґрунтується на теоретико-методологічних положеннях, принципах і підходах. Підсумовано, що у вітчизняній системі підготовки майбутніх фахівців транспортної галузі існують суперечності між постійним підвищенням міжнародних мовних вимог і стандартів до майбутніх фахівців транспортної галузі та їх реальною готовністю до професійної комунікативної взаємодії; потенціалом інноваційних технологій навчання й підходами до організації комунікативної підготовки майбутніх фахівців транспортної галузі. Концепція підготовки майбутніх фахівців транспортної галузі до професійної комунікативної взаємодії складається з трьох концептів: методологічного, теоретичного й практичного, які перебувають у взаємозв'язку та створюють підґрунтя для її практичного впровадження у процес навчання через розроблення педагогічної системи підготовки майбутніх фахівців транспортної галузі до професійної комунікативної взаємодії. Методологічний концепт призначений для з'ясування методологічних підходів і принципів авторської концепції; теоретичний концепт слугує для з'ясування сутності ключових понять, змісту та структури підготовки майбутніх фахівців транспортної галузі до професійної комунікативної взаємодії; для виокремлення критеріїв, показників і рівнів готовності; для обґрунтування педагогічних умов; практичний концепт потрібен для впровадження педагогічної системи підготовки майбутніх фахівців транспортної галузі до професійної комунікативної взаємодії.

Ключові слова: концепція підготовки, майбутні фахівці транспортної галузі, професійна комунікативна взаємодія.

The article deals with the concept of training future transport professionals for professional communicative interaction. It was defined "the concept of training future transport professionals for professional communicative interaction", that is a set of author's ideas about the essence of the pedagogical process aimed at forming the readiness of future transport professionals for professional communication, based on theoretical and methodological provisions, principles and approaches. It is concluded that there are some contradictions in the domestic system of future transport professionals' training, namely: between the constant increase of international language requirements and standards for future transport professionals and their readiness for professional communication; between the potential of innovative learning technologies and approaches to the organization of communicative training of future specialists in the transport industry. The concept of training future transport professionals for professional communication consists of three concepts: methodological, theoretical and practical, which are interrelated and create a basis for its practical implementation in the studying process through the development of a pedagogical system for training future transport professionals for professional communicative interaction. The methodological concept is proposed to clarify the methodological approaches and principles of the author's concept; the theoretical concept serves to clarify the essence of key concepts, content and structure of training future transport professionals for professional communicative interaction; to identify criteria, indicators and levels of readiness; to substantiate pedagogical conditions; a practical concept is needed to implement a pedagogical system of training future transport professionals for professional communicative interaction.

Key words: training concept, future transport specialists, professional communicative interaction.

УДК 378.51.016:316.472.4(043.3)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/36.33>

Желясков В.Я.,
докт. пед. наук, доцент,
завідувач кафедри
гуманітарних дисциплін
Дунайського інституту
Національного університету
«Одеська морська академія»

Москаленко О.І.,
докт. пед. наук, професор,
професор кафедри організації
авіаційних робіт та послуг
Національного авіаційного університету

Постановка проблеми в загальному вигляді. Підвищення рівня професійної підготовки майбутніх фахівців транспортної галузі – одна з актуальних проблем, з огляду на постійне зростання транспортних перевезень, а також підвищення міжнародних стандартів та вимог до якості навчання. Незважаючи на затребуваність та професіоналізм фахівців у цій галузі, на офіційному сайті Міністерства інфраструктури України відображено відомості, які свідчать, що зростає статистика аварій і катастроф різних видів транспорту через порушення правил професійної комунікації [1]. Це доводить і необхідність удосконалення професійної мовної підготовки майбутніх фахівців транспортної галузі та формування їхньої готовності до про-

фесійної комунікативної взаємодії. На такому тлі постає потреба у стратегічному підході до розроблення концептуальних засад педагогічної системи підготовки майбутніх фахівців транспортної галузі до професійної комунікативної взаємодії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Базисним поняттям аналізу основних концептів підготовки майбутніх фахівців транспортної галузі до професійної комунікативної взаємодії є поняття «концепція», що по-різному потрактовано в теорії та практиці педагогіки. У загальному розумінні «концепція» – це система доказів певного положення, система поглядів на те чи на те явище; тлумачення явищ [2, с. 571]. У словнику з педагогіки «концепція» охарактеризована як «система поглядів,

певний спосіб розуміння, трактування явищ, процесів, погляд на сукупність явищ, керівна ідея для їх систематичного висвітлення, ключовий задум у структурі теорії» [3, с. 144].

Згідно з Є. Яковлевим, педагогічна концепція – це «складна, цілеспрямована, динамічна система фундаментальних знань про педагогічний феномен, які повно і всебічно розкривають його сутність, зміст, особливості, а також технологію оперування ним в умовах сучасної освіти» [4, с. 196].

У розумінні Н. Волкової на результативність навчання впливають організація цього процесу, структура, зміст, форми, методи. Цим зумовлене існування різних концепцій навчання, які, на думку науковця, є «системою поглядів на процес навчання». Свідоме орієнтування на психологічну й дидактичну концепції детермінує вибір виду навчання або їх обґрунтоване поєднання [5, с. 293].

П. Гальперін висловив ідею про розроблення «концепції поетапного формування розумових дій», що ґрунтована на утворенні складних різнопланових змін, пов'язаних із формуванням у людини нових дій, образів і понять. Науковець виокремлює шість етапів, у процесі яких відбуваються ці зміни: перший етап – формування мотиваційної основи дії, упродовж цього періоду в суб'єкта формується ставлення до цілей, завдань і змісту матеріалу навчання; другий етап – складання схеми орієнтовної основи дій, коли виокремлюють системи орієнтирів, які потрібно брати до уваги для виконання дії; третій етап – формування дій у матеріальній формі, суб'єкт виконує потрібні дії, керуючись схемою орієнтовної основи дій; четвертий етап – систематичне правильне виконання й багаторазове повторення дії, унаслідок чого зникає потреба у використанні орієнтовної схеми; її зміст відображений у мовленні, що слугує опорою для дії; п'ятий етап – поступове зникнення звукової частини дії; шостий етап – мовленнєвий процес переходить у змістове наповнення дії [3, с. 145].

На підставі теоретичного й науково-методологічного узагальнення актуальних проблем формування підготовки майбутніх фахівців транспортної галузі до професійної комунікативної взаємодії у ЗВО підсумовано, що у вітчизняній системі підготовки майбутніх фахівців транспортної галузі існують певні недоліки й суперечності між: постійним підвищенням міжнародних мовних вимог і стандартів до майбутніх фахівців транспортної галузі та їх реальною готовністю до професійної комунікативної взаємодії; потенціалом інноваційних технологій навчання й консервативними підходами до організації та змісту комунікативної підготовки майбутніх фахівців транспортної галузі; сучасними вимогами до якості професійної підготовки фахівців транспортної галузі у ЗВО та реальною професійно-педагогічною й методичною готовністю викладачів для реалізації цієї підготовки.

Попри описані суперечності існують суттєві резерви та можливості для поліпшення ефективності підготовки майбутніх фахівців транспортної галузі до професійної комунікативної взаємодії.

Мета статті. Мета статті полягає у науковому обґрунтуванні концепції підготовки майбутніх фахівців транспортної галузі до професійної комунікативної взаємодії. Актуальності набуває не лише теоретико-методологічне обґрунтування концепції підготовки майбутніх фахівців транспортної галузі до професійної комунікативної взаємодії, а й розроблення технології її практичного впровадження у ЗВО транспортного напрямку України.

Виклад основного матеріалу. У контексті дослідження науковий інтерес становлять концепції професійної підготовки, що відображають сучасні тенденції в модернізації вітчизняної професійної освіти. Під поняттям «концепція підготовки майбутніх фахівців транспортної галузі до професійної комунікативної взаємодії» розумітимемо сукупність авторських ідей стосовно сутності педагогічного процесу, спрямованого на формування готовності майбутніх фахівців транспортної галузі до професійної комунікативної взаємодії, що ґрунтується на теоретико-методологічних положеннях, принципах і підходах.

Під час наукового пошуку розроблено концепцію підготовки майбутніх фахівців транспортної галузі до професійної комунікативної взаємодії. Підґрунтям для розроблення концептуальних засад підготовки майбутніх фахівців транспортної галузі до професійної комунікативної взаємодії слугували такі концепти: методологічний – для з'ясування методологічних підходів і принципів авторської концепції; теоретичний – для з'ясування сутності ключових понять, змісту та структури підготовки майбутніх фахівців транспортної галузі до професійної комунікативної взаємодії, для виокремлення критеріїв, показників і рівнів готовності, для обґрунтування педагогічних умов; практичний – для впровадження педагогічної системи підготовки майбутніх фахівців транспортної галузі до професійної комунікативної взаємодії.

Методологічний концепт слугує фундаментом для побудови концепції, оскільки філософія не лише породжує найбільш загальні уявлення про побудову світу, його пізнання, сенс життя, а й формує найбільш загальні принципи пізнання навколишнього світу, постає як методологія різних наук, зокрема педагогіки, психології, лінгвістики, методики навчання іноземних мов. Стрижнем методологічного концепту є цілісна сукупність методологічних підходів (системного, компетентнісного, особистісно орієнтованого, диференційованого, культурологічного, комунікативного, діяльнісного, професійно орієнтованого, контекстного, аксіологічного) і принципів підготовки майбутніх фахівців транспортної галузі до професійної комунікативної

взаємодії: загальнодидактичних (активності, наочності, свідомості, доступності та посильності, індивідуалізації навчання) і методичних (професійної спрямованості, комунікативності, взаємодії основних видів мовленнєвої діяльності, інтерактивності, проблемності, автентичності навчальних матеріалів, міжпредметних зв'язків).

Упровадження сукупності зазначених підходів у процес підготовки майбутніх фахівців транспортної галузі до професійної комунікативної взаємодії аргументоване такими чинниками: *системний підхід* забезпечує функціонування всіх елементів цілісної системи професійної підготовки в узгодженому порядку; *компетентнісний підхід* ґрунтується на об'єднанні професійних теоретичних знань і практичних умінь у сфері транспортної діяльності як цілісного інтегративного, багаторівневого утворення, що є результатом здобуття неперервної освіти фахівців транспортної галузі; *особистісно орієнтований підхід* передбачає трансформацію змісту освіти через створення умов для цілісного розвитку особистісних якостей студентів, активізації їхніх внутрішніх резервів; *диференційований підхід* сприяє розподілу навчального матеріалу та уможливорює комфортність навчального процесу для кожного студента завдяки підвищенню якості освіти у цілому; *культурологічний підхід* оптимізує підготовку майбутніх фахівців у крос-культурному контексті транспортної діяльності; *комунікативний підхід* скеровує навчальний процес на розвиток здатності студентів застосовувати теоретичні знання на практиці, усвідомлювати себе як реального учасника професійних комунікативних ситуацій, долати комунікативні бар'єри в професійній комунікативній взаємодії; *діяльнісний підхід* детермінує якісно нові підходи до формування практичних навичок спілкування, які впливають на характер професійної комунікативної взаємодії фахівців транспортної галузі, та орієнтує заняття на опанування спілкування; *професійно орієнтований підхід* скеровує професійну підготовку на вирішення конкретних навчальних завдань у межах читання, перекладу, слухання та говоріння, що пов'язані з транспортом; *контекстний підхід* уможливорює відпрацювання теоретичних знань і практичних навичок у площині професійних контекстів, у яких за допомогою дидактичних засобів змодельовано дисциплінарний (предметний) та соціальний (професійний) зміст професійної діяльності фахівців транспорту; *аксіологічний підхід* сприяє організації мовної підготовки, у межах якої розвивається ціннісне ставлення до професії, формуванню комплексу життєво важливих цінностей, усвідомленню культурно значущих характеристик навколишнього світу.

Дослідження орієнтовано на інтеграцію таких дидактичних і методичних принципів, як: *принцип активності*, що забезпечує активну участь,

самостійність, зацікавленість студентів у навчанні професійної комунікативної взаємодії; *принцип наочності*, який сприяє поєднанню пояснювальних методів із демонстрацією практичних засобів провадження комунікативної діяльності (технічні пристрої, радіообладнання, мапи, схеми); *принцип свідомості*, що полягає у розумінні важливості комунікативної підготовки для професійної взаємодії в професійній діяльності; *принцип доступності та посильності*, який сприяє правильному розподілу навчального матеріалу для кращого засвоєння й опрацювання; *принцип індивідуалізації навчання*, що базований на врахуванні природних якостей і здібностей студентів, вихідному рівні знань для добору найбільш раціональних та адекватних методів навчання; *принцип професійної спрямованості*, який зумовлює ґрунтовне засвоєння комунікативних знань, розвиток необхідних комунікативних умінь і навичок, а також набуття майбутніми фахівцями практичного досвіду комунікативної діяльності у галузі транспорту; *принцип комунікативності*, що спрямований на розвиток навичок мовлення і слухання, які є пріоритетними у професійній комунікації; *принцип взаємодії основних видів мовленнєвої діяльності*, що полягає в органічному поєднанні всіх елементів професійної взаємодії: говоріння, слухання, письма та читання; *принцип інтерактивності*, який передбачає навчання в діалозі (відбір типових ситуацій професійної взаємодії фахівців транспортної галузі, створення на заняттях атмосфери, яка імітує реальне спілкування); *принцип проблемності*, що уможливорює розвиток навичок критичного мислення через проблемні ситуації, які потребують не лише знань з англійської мови, а й правильного рішення у професійній ситуації; *принцип автентичності* навчальних матеріалів, що пов'язаний із використанням реальних записів бортових носіїв, читанням й аналізом текстів оригінальних документів; *принцип міжпредметних зв'язків*, який обґрунтовує можливості отримання знань у площині їх міждисциплінарності, взаємодоповнюваності професійних і гуманітарних дисциплін у контексті формування досвіду комунікативної взаємодії фахівців транспортної галузі.

Теоретичний концепт передбачає обґрунтування й уточнення основних понять дослідження: «професійна взаємодія», «комунікативні вміння», «професійна комунікативна взаємодія майбутніх фахівців транспортної галузі», усебічний аналіз яких дає змогу окреслити проблемне поле й аргументувати сутність дослідження, схарактеризувати структуру та зміст підготовки майбутніх фахівців транспортної галузі до професійної комунікативної взаємодії, визначити критерії, показники й рівні її готовності, теоретично обґрунтувати педагогічні умови, упровадження яких в освітній процес ЗВО сприятиме результативному формуванню

готовності майбутніх фахівців транспортної галузі до професійної комунікативної взаємодії.

Концептуальне положення теоретичного концепту полягає у розумінні підготовки майбутніх фахівців транспортної галузі до професійної комунікативної взаємодії як цілісної педагогічної системи, де: *мета* спрямована на формування готовності майбутнього фахівця транспортної галузі до професійної комунікативної взаємодії; основним *завданням* є опанування майбутніми фахівцями професійних комунікативних знань, набуття необхідних умінь і навичок для професійної комунікативної взаємодії у транспортній галузі; *зміст* системи підготовки майбутніх фахівців транспортної галузі відображає комплекс теоретичних і практичних положень, які забезпечують навчання професійної комунікативної взаємодії через насичення мовних дисциплін професійним контентом; підготовка майбутніх фахівців транспортної галузі до професійної комунікативної взаємодії організована з огляду на специфіку фахової підготовки у ЗВО, передбачає поєднання аудиторної й самостійної роботи, інтеграцію індивідуальних, міжособистісних, кооперативних форм навчання, а також координацію роботи викладачів фахових, мовних і суспільно-гуманітарних дисциплін, кураторів, інструкторів тренажерного навчання, керівників науково-дослідних робіт тощо.

Практичний концепт провідної ідеї дослідження об'єднує основні положення методологічного й теоретичного концептів, відображає послідовність її впровадження в методичному плані,

що доцільно трактувати як технологію підготовки майбутніх фахівців транспортної галузі до професійної комунікативної взаємодії (далі – технологія). Технологія передбачає поетапне впровадження педагогічних умов, оновленого змісту мовних дисциплін, інноваційних форм і методів навчання, діагностику аналізованої властивості, моніторинг ефективності навчального процесу на різних етапах підготовки.

Висновки. Отже, запропонована концепція підготовки майбутніх фахівців транспортної галузі до професійної комунікативної взаємодії у ЗВО транспортного спрямування складається з трьох концептів: методологічного, теоретичного й практичного, які перебувають у взаємозв'язку та створюють підґрунтя для її практичного впровадження в освітній процес майбутніх фахівців транспортної галузі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Міністерство інфраструктури України : офіційний сайт. URL: <https://mtu.gov.ua/>.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / упоряд. і гол. ред. В.Т. Бусел. Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
3. Коджаспирова Г.М., Коджаспиров А.Ю. Словарь по педагогике. Москва ; Ростов-на-Дону : МарТ, 2005. 448 с.
4. Яковлев Е.В., Яковлева Н.О. Педагогическая концепция: методологические аспекты построения. Москва : ВЛАДОС, 2006. 239 с.
5. Волкова Н.П. Педагогіка : навчальний посібник ; 2-е вид., доп. і перероб. Київ : Академвидав, 2007. 616 с.